

6. Ehrlich I. *Uncertain lifetime, life protection, and the value of life saving* / Ehrlich I. // *Journal of Health Economics*. - 2000. – No. 19. – 12 p.
7. Ehrlich I. *A Model of the Demand for Longevity and the Value of Life Extension* / Ehrlich I., Chuma H. // *Journal of Political Economy*. – 1990. – Vol. 98, No. 4. – 44 p.
8. Медико-геоекологічний аналіз стану довкілля як інструмент оцінки та контролю здоров'я населення / [Є.М. Нейко, Г.І. Рудько, Н.І. Смоляр та ін.]; під ред. Є.М. Нейка. – Івано-Франківськ – Львів: ЕКОР. – 350 с.
9. Балацкий О.Ф. *Экономика чистого воздуха* / О. Ф. Балацкий. – К.: Наук. думка, 1979. – 295 с.
10. Балацкий О.Ф. *Антология экономики чистой среды* / О. Ф. Балацкий. – Суми: ИТД "Университетская книга", 2007. – 272 с.
11. Корнеев Ю.Е. *Многофакторная корреляция заболеваемости населения бронхитом.* / Корнеев Ю.Е., Халдеев В.Т., Чупис А.В. // *Общие методические и теоретические вопросы гигиены атмосферного воздуха.* – М.: Медицина, 1973. – С. 87–96.
12. Черепов Е.М. *Методические подходы к изучению неспецифических заболеваемости детского населения в связи с загрязнением атмосферного воздуха городов* / Черепов Е.М. // *Общие методические и теоретические вопросы гигиены атмосферного воздуха.* – М.: Медицина, 1973. – С. 96–100.
13. Стадницький Ю.І. *Економічні основи управління оздоровленням навколишнього середовища: дис. ... доктора екон. наук: 08.08.01* / Стадницький Юрій Іванович. – Львів, 2001. – 409 с.
14. Эхольм Э. *Окружающая среда и здоровье человека* / Эхольм Э.; пер. с англ. – М.: Мир, 1980. – 234 с.
15. *Эффективность природоохранных мероприятий* / [Хачатуров Т.С., Папенев К.В., Хачатуров Т.С. и др.]; под. ред. Т.С. Хачатурова, К.В. Папенова. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 224 с.
16. Стадницький Ю.І. *Економіка запобігання антропогенного забруднення довкілля* / Ю.І. Стадницький. – Хмельницький: УЕП, 2007. – 362 с.

УДК 330.15: 627.12

І.Ю. РИЖКОВ

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ВОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ВОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Ударивши по воді сильно, можна лише забитися самому
Вантал*

Системний аналіз сучасного екологічного стану організації управління охороною і використанням водних ресурсів дав змогу окреслити коло найактуальніших проблем, які потребують розв'язання, а саме:

– недосконалість економічного механізму водокористування і реалізації водоохоронних заходів;

– залишковий принцип виділення коштів на природоохоронні цілі, відсутність зв'язку планових завдань з розмірами шкоди внаслідок забруднення навколишнього середовища, недостатня їх орієнтація на кінцеві природоохоронні результати, спрямованість водоохоронних заходів головним

чином на будівництво очисних споруд, а не на впровадження водозберігаючих технологій у суспільному виробництві;

– недостатня ефективність існуючої системи управління охороною та використанням водних ресурсів унаслідок недосконалості нормативно-правової бази та організаційної структури управління, відсутності автоматизованої системи моніторингу екологічного стану водних об'єктів басейну Дніпра, якості питної води і стічних вод у системах водопостачання і водовідведення населених пунктів і господарських об'єктів та достатнього природоохоронного контролю за використанням.

Проаналізовані рекомендації Європейської економічної Комісії Організації Об'єднаних Націй у сфері управління охороною і використанням водних ресурсів відповідають на питання про те, що потрібно зробити та яким чином.

Слід розглянути питання створення національного органу з метою уніфікації стандартів і методів, тобто органу стандартизації.

Технічний комітет (ТК) 82 "Охорона навколишнього природного середовища і раціональне використання природних ресурсів" перетворено у ТК 82 "Охорона навколишнього природного середовища" при Державній екологічній академії післядипломної освіти та управління. Цей крок здійснений з метою підвищення ефективності робіт у сфері охорони навколишнього природного середовища згідно із Законом України "Про стандартизацію". Також у центральному апараті Міністерства охорони навколишнього природного середовища України створено Управління політики екологічного страхування, аудиту, сертифікації та експертизи.

Для кожного значного річкового басейну доцільно сформувані свої адміністративні органи і комітети, а принцип інтегрованого водного менеджменту – упровадити на рівні басейнів. У цьому повинні брати участь усі причетні національні, регіональні та місцеві органи, по можливості з міжнародними партнерами (наприклад, Республікою Молдовою у випадку Дністра). Інституційна відповідальність басейнової структури управління водними ресурсами має підкріплюватися належним фінансовим забезпеченням для того, щоб на місцевому рівні виконувати завдання управління водними ресурсами, зокрема щодо стічних вод. Фінансові надходження у вигляді платежів за воду, зібрані в басейні, мають використовуватися для поліпшення водного менеджменту на цій же території.

У Водному кодексі України (стаття 13) визначено, що державне управління у сфері використання та охорони вод та відтворення водних ресурсів здійснюється за басейновим принципом на основі міждержавних, державних і регіональних програм. Цей принцип ураховано у процесі виконання Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів, Загальнодержавної програми розвитку водного господарства, проекту ПРООН-ГЕФ "Екологічне оздоровлення басейну р. Дніпро". Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію екологічного оздоровлення басейну р. Сіверський Донець, яка також базується на управлінні за басейновим принципом. У відповідь на рекомендацію Європейської

економічної Комісії ООН щодо створення державних органів управління водними ресурсами за басейновим принципом, створені Дніпровське, Дністровсько-Прутське, Західно-Бузьке, Південно-Бузьке, Сіверсько-Донецьке, Кримське, Деснянське басейнові управління водних ресурсів.

Міністерство охорони навколишнього природного середовища України має забезпечити координацію моніторингових програм. Відповідно до цієї рекомендації Мінприроди розроблено та затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 1376 від 5 грудня 2007 року Державну цільову екологічну програму проведення моніторингу навколишнього природного середовища. Вона передбачає технічне переоснащення державної системи моніторингу довкілля, оптимізацію мереж спостережень, створення банків даних колективного користування суб'єктами моніторингу. Зазначена програма розроблена на основі пропозицій суб'єктів державної системи моніторингу довкілля регіонального та державного рівнів.

Кількість стандартів якості води має бути знижена й вони повинні запроваджуватися на реалістичних рівнях, щоб зробити можливим їх застосування.

В Україні діють два стандарти якості питної води: ГОСТ 2874-82 "Вода питна. Гігієнічні вимоги та контроль за якістю", ГОСТ 2761-84 "Джерела централізованого господарсько-питного водопостачання". Для контролю якості поверхневих водних об'єктів використовується "Узагальнений перелік граничнодопустимих концентрацій (ГДК) та орієнтовних безпечних рівнів впливу (ОБРВ) шкідливих речовин для води рибогосподарських водойм".

Упровадження найкращих наявних технологій, що не потребують значних коштів, та/або емісійних стандартів, які базуються на технологіях, необхідно покласти в основу стратегій зниження забруднень.

До цього часу не складено перелік найкращих доступних технологій у сфері управління водними ресурсами, але триває розробка Національної Концепції впровадження та розвитку більш чистих виробництв і екологічних технологій на період до 2020 року.

Ціна на воду має бути прозорою і реалістичною. Необхідно запровадити лічильники води для всіх водокористувачів, а плату здійснювати пропорційно до кількості використаної води. Вартість води має відповідати рівню повного відшкодування всіх витрат на інвестування, утримання та експлуатацію водної інфраструктури. Винятки мають бути встановлені для тих людей, хто не зможе забезпечити дотримання цих вимог.

До Постанови Кабінету Міністрів України № 836 від 18 травня 1999 року "Про затвердження нормативів збору за спеціальне водокористування" у 2005 року декілька разів вносились зміни, якими передбачено більш реалістичні нормативи збору. Але нормативи за спеціальне водокористування все ще перебувають нижче рівня окупності.

Варто визначити ефективні економічні інструменти для запровадження принципу "забруднювач платить". Необхідні дослідження для підготовки переходу на фіскальну та економічну політику, однозначно орієнтовану на

ринок. Має бути чітко визначено, які рівні екологічних платежів та інше можливі й ефективні та які часові рамки необхідні для їх упровадження.

Система збору за забруднення навколишнього середовища не зазнала принципових змін, але щороку Державна податкова адміністрація України індексує нормативи збору за спеціальне водокористування відповідно до показників інфляції в країні. Незважаючи на спроби перегляду фіскальної ролі системи збору за забруднення з метою її фокусування на пом'якшенні тиску на довкілля, практичних результатів не досягнуто.

Для поліпшення ефективності очистки стічних вод необхідні подальші тренінги персоналу щодо експлуатації споруд і обладнання та контролю за процесами.

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління є провідним закладом, який надає післядипломну освіту, навчання та підвищення кваліфікації для фахівців у сфері охорони довкілля. Проте інститут не відповідає за навчання фахівців у сфері очищення стічних вод. Це відноситься до компетенції Міністерства з питань житлово-комунального господарства України. Існує потреба в постійному навчанні та підвищенні кваліфікації фахівців з очистки стічних вод, включаючи нові методи та процеси, і цим не займаються існуючі заклади.

Досі невирішеною в Україні залишається проблема видалення та/або утилізації мулу очисних споруд, оскільки високий вміст важких металів у мулі унеможливує їх використання в сільському господарстві. Іншою проблемою є значні обсяги мулу. Механічне зневоднення мулу, яке широко використовується у країнах Західної Європи, енергоємне і не запроваджене в Україні. Крім того, в Україні не виробляються більшість хімікатів, що застосовуються для цього процесу, а їх імпорт вимагає додаткових ресурсів.

Відповідальність за менеджмент міськими стічними водами та видаленням стічних мулів має бути чітко визначена. Слід надавати перевагу використанню мулів у вигляді добрив. Керівництвом у цьому повинна стати Директива ЄС про міські стічні води та про використання мулів у сільському господарстві.

Забезпечення населення належною кількістю питної води, що відповідає гігієнічним стандартам, має розглядатися як пріоритет. Необхідно забезпечити доступ громадськості до інформації про якість питної води. Обсяги використання води з відповідних підземних джерел мають істотно зрости, а охорона ресурсів питної води – належним чином забезпечуватися.

Законодавчі та політичні рамки водопостачання визначені Законом України "Про питну воду та питне водопостачання" і загальнодержавною програмою "Питна вода України". Проте все ще існують проблем з водопостачанням. Тільки дві третини населення має доступ до централізованого водопостачання і одна третина – до централізованого водовідведення. Понад 30% споживачів не забезпечені цілодобовим водопостачанням. До 10–30% води у мережах водопостачання не відповідає санітарним нормам. Особливо складною є ситуація в сільській місцевості. Окремі фактори сприяють цим проблемам, зокрема: низькі тарифи на

водопостачання та водовідведення для населення, які не покривають собівартості; старе і зношене устаткування та споруди; нестача фінансування для оновлення інфраструктури; нечіткий розподіл відповідальності між органами влади на центральному, обласному та місцевому рівнях, які задіяні у сфері управління водними ресурсами, а також питання управління на водних об'єктах.

Незважаючи на все, що зроблено і що необхідно зробити, потрібно весь час удосконалювати як організаційний, так і економічний механізм водокористування та водоохоронної діяльності. Це сприятиме більш якісному використанню та охороні такого природного ресурсу, як вода, без якого неможливе життя на планеті Земля.

Література

1. *Водні ресурси на рубежі XXI ст.: проблеми раціонального використання, охорони та відтворення* / [за ред. акад. УЕАН, д.е.н., проф. М.А. Хвесика]. – К.: РВПС України НАН України, 2005. – 564 с.
2. *Огляд результативності природоохоронної діяльності. Україна. Другий огляд* / Організація Об'єднаних Націй. – Нью-Йорк, Женева, 2007. – 223 с.
3. *Хвесик М.А. Управління водними ресурсами України* / М.А. Хвесик, О.В. Яроцька. – К.: РВПС України НАН України, 2004. – 53 с.
4. *Водний кодекс України, із змінами* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
5. *Закон України "Про Загальнодержавну програму "Питна вода України" на 2006–2020 роки" № 2455-IV від 3 березня 2005 року* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
6. *Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" № 1264-XII від 25 червня 1991 року, із змінами* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
7. *Закон України "Про питну воду та питне водопостачання" № 2918-III від 10 січня 2002 року, із змінами* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
8. *Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження нормативів збору за спеціальне водокористування" № 836, 18 травня 1999 року, із змінами* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
9. *Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної цільової екологічної програми проведення моніторингу навколишнього природного середовища" № 1376 від 5 грудня 2007 року* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

УДК 330.15:504.45

К.І. РИЖОВА

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВЕДЕННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Надмірне антропогенне навантаження на навколишнє середовище, помітне вичерпання природних ресурсів на фоні загострення екологічної кризи,